

Intervalli

3 2009

Intervalli

3 2009

Intervalli

3 2009

Intervalli

3 2009

Intervalli

Intervalli

Musiikkikirjastoalan aikakausjulkaisu

ISSN 1796-7392

22. vuosikerta

Julkaisija

Suomen musiikkikirjastoyhdistys ry

PL 148, 01301 Vantaa

www.kaapeli.fi/~musakir

musakir@kaapeli.fi

Päätoimittaja

Heikki Poroila

Tikkurilan kirjasto, Lummetie 4, 01300 Vantaa

Puhelin 09-8932 2201, heikki.poroila@gmail.com

Intervalli-lehti julkaistaan vuonna 2009

PDF-muotoisena verkkolehtenä.

**Lehti on maksutta kiinnostuneiden luettavissa ja
ladattavissa julkaisijan verkkosivuilta.**

**Lehdestä saa valmistaa paperikopioita yksityiseen käyttöön
sekä kirjastoissa normaaliin lukusali- ja lainauskäyttöön.**

**Lehdessä julkaistava aineisto on
pääosin tekijänoikeuden suojaamaa.**

Rikkaan Ruotsin esikuvaa seuraten?

Mattias Lundberg Statens musikbibliotekista kirjoitti hiljattain eräällä naapurimaamme sähköpostilistoista itseni aika lailla yllättäneen viestin, jonka alku kertoo pääasian:

“Statens musikbibliotek köper varje år in runt femhundra titlar musiklitteratur. (...) Vår avsikt är att förvärva allt rörande musik som ges ut på svenska (vilket oftast inkommer som gåvor från förlagen), samt det som bedöms allra väsentligast inom alla musikvetenskapliga delområden på övriga nordiska språk, skolspråken (tyska, franska, engelska, italienska) samt de klassiska språken. Bevakningen blir allt svårare med tanke på dagens höga produktionstakt på de stora förlagen (OUP, CUP, Ashgate, Boydell & Brewer, Routledge, Ulms, Laaber, Peeters, Brepols m.fl.).

Vi har noterat att de inköp som görs ofta dubbleras av andra bibliotek i landet, främst KB och universitetsbiblioteken. Om man undantar suecana, är detta lite onödigt eftersom vi ju har ett fungerande fjärrlånesystem och i stället kanske borde satsa på kompletterande inköp eller olika bevakningsområden.”

Kirjoja tehtailevat kustantajat ovat näemmä todella alkaneet järkyttää omia markkinoitaan, jos Ruotsin kaltaisessa totutusti vauraassa maassa joudutaan miettimään päällekkäishankintaa esitetyn radikaalilta pohjalta. Tiedelehtipuolella markkinat ovat menneet jo vuosia sitten osin uusiksi verkkojulkaisemisen laajenemisen myötä, mutta että kirjoja pyrittäisiin hankkimaan vain yksi kappale koko maahan ...

Suomessahan voisi joku keksiä ajatuksen, että hankitaan kaikki kirjat suoraan Varastokirjastoon, joka sitten toimittaa ne eri puolilla maata sijaitseviin “lainausteekkeihin”!

Ajatusleikki ei toisaalta ole tavattoman kaukainen: ensi vuonna toimintansa aloittava Helsingin yliopiston kirjasto (koostuen entisistä tiedekuntakirjastoista ja Opiskelijakirjastosta on siis eri asia kuin entinen HYK, nykyinen Kansalliskirjasto) pyrkii sisällyttämään tuleviin kokoelmiinsa kutakin kirjaa vain yhden kappaleen. Useampia teoskappaleita on tarkoitus pitää vain kurssikirjoista ja vastaavasti muista huippusuosituista teoksista ehkä yksi lainattavana ja toinen käsikirjastokappaleena. Jos konsepti toimii (mitä hie-man epäilen), se saattaa saada tulta alleen ja levitä kulovalkean tavoin. En näe lainkaan mahdottomana, että – varsinkin jos ajatus kunnankirjastojen nykyisestä riippumattomuudesta jää “tasa-arvoistavalle” valtionkirjastoidealle toissijaiseksi – edellisessä kappaleessa mainittu ajatusleikki voisi johtaa johonkin aivan uuteen toimintatapaan.

Varastokirjastohan toimittaa jo nyt osan lainoista elektronisessa muodossa – miksei siis kaikkea? Miksi ostaa samaa kirjaa pariasataa tai vielä useampaa kappaletta ympäri Suomea, jos heti parin vuoden perästä näitä samoja kappaleita ollaan poistamassa kun lainausluvut nimekkeen osalta eivät enää olekaan huipussaan? Kuka tarvitsee CD-äänilevyjä kirjastossa – onhan meillä Web 2.0!

Jaakko Tuohiniemi

Sisällysluettelo

1 Rikkaan Ruotsin esikuvaa seuraten? – Jaakko Tuohiniemi

IAML-IMS Amsterdam 2009

3 Välähdyksiä Amsterdamin suurkokouksesta – Jaakko Tuohiniemi

7 Ensikertalaisena IAML:n kokouksessa – Juhani Koivisto

10 Pop-arkistot ja audiovisuaalinen perintö – Aino Jalkanen

11 Musiikkikirjastonhoitaja - pedagoginen voimavara – Maaria Harviainen

12 Teosluetteloiden ja säveltäjien koottujen teosten tulevaisuus – Jaakko Tuohiniemi

13 Paperia ja bittejä – Anna Pienimäki

13 Puolan soivaa musiikinhistoriaa – Jaakko Tuohiniemi

14 Kävelykierros Amsterdamissa – Hilikka Härkönen

16 Muusikon paras ystävä – Rea Moilanen & Jaakko Lind

20 Aika paljon melua ei paljon mistään – Heikki Poroila

25 Vanhat nuotit biteiksi ja jakoon? – Heikki Poroila

Tämän numeron kirjoittajat ja puhujat

Maaria Harviainen Sibelius-Akatemian kirjasto

Hilikka Härkönen Kajaanin kaupunginkirjasto

Aino Jalkanen Sibelius-Akatemian kirjasto

Juhani Koivisto Tampereen kaupunginkirjasto

Jaakko Lind Vantaan kaupunginkirjasto

Rea Moilanen Kaartin Soittokunnan nuotisto

Anna Pienimäki Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus

Heikki Poroila Vantaan kaupunginkirjasto

Jaakko Tuohiniemi HY humanistisen tiedekunnan kirjasto

© Ingemar Johansson

IAML-IMS Amsterdam 2009

Välähdyksiä Amsterdamin suurkokouksesta

Jaakko Tuohiniemi

Amsterdamin heinäkuussa järjestetty kaikkien aikojen suurin IAML-konferenssi osoittautui menestykseksi monin tavoin. Kokoustilat ja niiden sijainti olivat erinomaisia, esitelmien määrä suorastaan ylenpalttinen. Tavattoman runsaasta ohjelmasta on kiittäminen sitä, että tapahtuma oli IAML:n ja Kansainvälisen musiikkitieteellisen seuran (IMS) yhteinen. Kokoustilojen erinomainen olosuhteisuus taas oli osin hyvän ajoituksen ansiota: pääpaikka eli Amsterdamin konservatorio on vastikään valmistunut, eikä toinen kokoustalo eli kaupunginkirjasto ole sekään upouutta vanhempi. Nämä vierekkäiset rakennukset sijaitsivat vieläpä kätevästi kävelymatkan päässä kokousta varten varatuista hotelleista ja Amsterdamin vanhasta kaupungista, josta varmasti jokainen osallistuja muodosti viikon aikana oman käsityksensä.

Kuulijoita

Suomalaisia kokouksessa oli ilahduttavasti tavallista suurempi joukko, mukana myös uusia IAML-laisia. Kaikkienensa Amsterdamiin oli saapunut noin 550 henkeä, suurimpina osallistujamaina Alankomaiden ohella Iso-Britannia, Saksa ja Yhdysvallat, kaikki perinteisesti vahvoja IAML-toimijoita.

Vuodesta toiseen olen jaksanut hieman ihmetellä, miksi IAML:n kokoukset ovat kansainvälisen järjestön suur tapahtumiksi aina lähes yksinomaisten länsimaisten. Afrikka, Etelä-Amerikka, Lähi- ja Kaukoit (”länsimaista” Japania lukuun ottamatta) ovat heikosti näkyvillä; Etelä-Amerikka oli ilahduttavasti esillä San Sebastiánin IAML-kongressissa vuonna 1998, mutta se lienee tapuksena ollut poikkeus. Onko tässä näkymättömyydessä pohjimmiltaan kyse siitä, että muissa maissa kuin kreikkalais-roomalaisen kulttuurin jälkeläisissä ei ole musiikkikirjastoja – vai onko selitys sittenkin vain näi-

den muiden maiden kokiessa verkostoitumisen hyödyttömäksi, liian irralliseksi arjesta, liian etäiseksi sen tarpeista ja mahdollisuuksista? IAML:n kokousten osallistujajoukko heijastelee tietysti yhdistyksen jäsenistöä, joka ehkä sittenkin vielä odottaa suurta nousuaan monissa maissa... Oman kansallisen yhdistyksemme tilanne poikkeaa monista maista: jäsenistömme on kohtuullisen kattava, ja mukana on ilahduttavan paljon kaupungin- ja kunnankirjastoja, jotka taas emojärjestössä näyttelevät turhan pientä roolia. Tiede- ja oppilaitoskirjastot ovat monessa maassa yksinomaisia toimijoita, myös kansainvälisellä tasolla.

Puhujia, esitelmiä ja istuntoja oli Amsterdamin kokouksessa valtavasti. Eräänlaiseksi ennätykseksi voitaneen lukea keskiviikkoamun yhdeksän yhtäaikaista sessiota, toinen toistaan kiintoisampia. Tarjonnan runsaus on toisaalta onni, toisaalta kiros, koska niin paljon mielenkiintoista ja ehkä hyödyllistä jää kuulematta, vaikka istuisi ahkerastikin ja kuulisi paljon. Amsterdamin runsaudesta nauttimiseen kuului erottamattomasti hypely IAML:n ja IMS:n istuntojen välillä, ei vain aiheiden monipuolisuuden takia, vaan erityisesti jotta – tässä puhun tutkimusyliopistossa työskentelevänä – ymmärtäisi mikä kirjaston rooli itse asiassa onkaan kansainvälisen huippututkimuksen mahdollistajana ja edistäjänä. Hyödylliset ahaa-elämykset ovat parasta mitä kokouksesta voi saada, ja usein ne saattavat tulla odottamattomissa yhteyksissä.

Puhujia ja sisältöjä I

IMS:n osio oli koostettu kohtuullisen tiukasti muutamiin pääaiheiden ympärille. Niistä hallitsevin oli nuottikirjoituksen ja soivan todellisuuden moninainen suhde (*Notation and Sound – General Aspects I–II, Medieval Notation, Renaissance Notation, Figured Bass, Oral Traditions, Tablature: The Encoded Labyrinth of Performance* jne.). Muita keskeisiä pääaiheita olivat katsaukset säveltaiteen ilmenemiseen eri maissa varsinkin uusimmalla ajalla (*Africa* [!], *Asia* [!], *Italian Music, French Music, Hungarian Composers* jne.) sekä äänit-

Tuttua ja tuntematonta kokousväkeä konservatorion edustalla.

teiden kulttuurihistoria (*Recording I-III*). Lisäksi oli lukuisia pienempiä erikoisteemoja, kuten soittokoneiden (automaattiturkujen, huilukellojen jne.) rooli musiikinhistoriassa (*Mechanical Music*).

Esitelmiä oli IMS:n osioon tarjottu huomattavasti enemmän kuin mitä oli voitu ottaa, mutta valinta ei suinkaan perustunut puhujien esiintymiskykyyn vaan aiheisiin ja niiden sopivuuteen ennalta päätettyihin kokousteemoihin. Niinpä puhujajoukko ei edustanut aina loisteliaimpia reetoreita vaan sekalaisen joukon enemmän tai vähemmän kuuluisia tutkijoita, joiden hienoista aiheista saattoi pahimmillaan olla suorastaan vaikeuksia saada selkoa!

Toki mukana oli todellisia huippuja, joista parhaiten mieleen jäivät **Lucy Walker** (The Britten-Pears Foundation) ja **Per Dahl** (Stavangerin yliopisto). Edellinen puhui **Benjamin Brittenin** lapsuusajan teosten äänittämisestä ja julkaisemisesta osana säveltäjän teosluettelon laatimista ja jälkimmäinen analysoi **Edvard Griegin** *Jeg elsker dig* -laulun arvaamattoman värikästä tulkintahistoriaa ääniteknologiselta kannalta.

Puhujia ja sisältöjä II

Toisin kuin IMS, edusti IAML perinteiseen tapansa suurta vapautta aiheiden puolesta, ja vaikuttaa siltä että kaikki kiinnostuneet saivat äänensä kuuluville. Taustalla on järjestöjen kokousrakenteen erilaisuus: siinä missä IMS sitoutuu selkeisiin teemoihin, pitää kukin IAML:n erilaisista osastoista (Public Libraries Branch, Research Libraries Branch jne.) sekä toimi- ja valtuuskunnista (Bibliography Commission, IAML Program Committee, Information Technology Committee, Sub-Commission on Unimarc jne.) viikon aikana omat istuntonsa, joiden sisällöt on yhdistelty hyvinkin vapaasti, niin nytkin.

Omakohtaisesti Amsterdamin-viikon parhaat palat osuivat vasta perjantaille, jonka aamupäivä täyttyi fantastisista *The Sociology of Music Information Literacy*- ja *The Music Librarian as a Pedagogical Resource* -istunnoista. Yksittäisistä esitelmistä mainittakoon neljä, ensimmäisenä Tanskan IAML:n puheenjohtaja **Ole Bisbjergin** (Tanskan valtionkirjasto) visuaalisesti hupaisa katsaus “sosiaaliseen mediaan”, sen piirissä harjoitettuun tapaan katsoa maailmaa. Pohdinnan keskiö oli eittämättä kiireellistä havahtumista vaativa: miten tutkimustieto (esitelmän tapauksena musiikkitiede) saa äänensä kuuluville, jos se joutuu kilpailemaan korostetusti mediaseksikkyydellä? Vastausta voi kukin kirjastolainen pohdita kokoelmatyötä tehdessään...

Samassa istunnossa herätti ilahduttavan runsasta keskustelua **Thomas Cimarustin** (Teksasin teknillinen yliopisto) ja **David Dayn** (Brigham Young -yliopisto) esitelmä *Case Studies of Four Music Information Acquisition Models: Google Scholar, PRIMO, RILM Abstracts, and Select Subject Specific Bibliographies*. Tiedonhaun kattavuuden ja luotettavuuden mittaaminen, myös varsinaisen tutkimuskirjallisuuden leviäminen ja tiedon – nimenomaan luotettavan tiedon – kumuloitumisen vaatimus ovat yhtä tärkeitä kuin ongelmallisia. Esitellyn alustavan tutkimuksen tulosten kiintoisia yksityiskohtia oli lueteltujen eri lähteiden paremmusjärjestys, jossa *RILM* sai ykkössijan! Kuulijakunnassa olleella **Barbara Dobbs Mackenziellä** (RILM International Center) olikin aihetta tyytyväisyyteen.

Kokousviikon varmasti sympaattisimpia esitelmiä oli **Steven K. Gerberin** (George Mason -yliopisto) aitoa innostusta tulvinut *Drive-By, Drop-In Musicology*. Auringoinen Gerber oli ensi kertaa ulkomailla ja kertoi mainioista käytännöistään tiedonhaun opetuksessa. Väilä pessimististä henkeä hän pitää tarkoituksellisen hullunkurisesti nimettyä kurssia, jolle musiikkitieteen opiskelijat eivät aina tule paikalle mutta jolla jaettavaksi laatimansa tiedonhaun lähteitä valaisevat esitteet katoavat kaikki mystisesti harvojen osallistujien mukana... Gerberin erinomaisen hyödylliset lehdykät löytyvät muuten Internetistäkin (www.mason.gmu.edu/~sgerber/), mikä mahdollistaa niiden hyödyntämisen myös muuallakin päin maailmaa.

Odotetusten mukaisesti erittäin hienon esitelmän tarjosi **Jane Gottlieb** (The Juilliard School) – jonka kirja *Music Library and Research Skills* (2005, uudistettu laitos 2009) oli myös Gerberin käytössä, mutta esimerkiksi Suomessa on ehtinyt vasta harvaan kirjastoon. Gottliebin esitelmän tyylikkyys ja tarkoin harkittu sisältö selittynee esitelmän hioutumisella. Itselleni se kuitenkin oli tuoretta kuunneltavaa ja sikäli kadehdittavasti ajatteluttavaa, kun omassa kirjastossa voi vain haaveilla niistä monista asioista, jotka Juilliardin kaltaisessa paikassa ovat itses-

täänselvyys: biblio-, disko- ja videografioiden, näköispainosten, kokonaiseditioiden ja *monumenta*-sarjojen sekä kaiken vastaavan ylenpalttisuus jota kaupata tutkijoille ja opiskelijoille on vieras ilmiö niukkojen määrärahojen keskellä.

Mutta nyt paluu haaveista todellisuuteen ja kirjastolisesta kokoelmatyöstä yksityiseen keräilyyn: IAML/IMS-kokouksen ehkä tunnetuin ja monien Amsterdaminmatkalaisten kovasti odottama esitelmöitsijä oli cembalisti, kapellimestari ja urkuri **Ton Koopman**, joka kertoi maanantain yleisistunnossa harvinaisjulkaisujen, käsikirjoitusten, soitinten jne. keräilystä yleensä ja omasta kirjastostaan erityisesti. Välillä hän myös soitteli yhdellä omista cembaloistaan (vaikka konservatoriossa oli valmiiksi cembaloita ja muita vanhan musiikin perustyökaluja melkein joka paikassa) sekalaisen ohjelmiston. Kuulemisen arvoinen Koopmanin *lecture recital* toki oli, vaikkei vastannutkaan korkeita – kenties vinoutuneen korkeita – odotuksiani.

IAML 2010

Useassa IAML:n kansainvälisessä kokouksessa käyneenä olen saattanut huomata, että joka kerran kotiintuliaiseksi tarttuu sekä jotakin suoranaisesti hyödyllistä että varsinkin kiihkeää innostusta. Tietty rutinoituminen valitettavasti heikentää tätä – tai ainakin itselleni antoisimmat IAML-kokoukset olivat kolme tai neljä ensimmäistä. Meillä on kuitenkin yhdistyksessämme paljon ammattilaisia, jotka eivät ole vielä kertaakaan olleet mukana näissä riennoissa. Kieli solmussa ja pää tuhansia ajatuksia kiehuva juostu viikko musiikkikirjastoasioissa on ehdottomasti kokemuksen arvoinen. Pahimmillaan siihen tulee jonkinasteinen riippuvuus.

IAML:n seuraava vuotuinen kokous on Moskovassa (www.iamlcongress2010.ru/). Yhdistyksen puheenjohtajana kannustankin kaikkia jäseniämme miettimään jo nyt hyvissä ajoin, olisiko vihdoinkin aika kokea omakohtaisesti IAML:n ikimuistoinen henki, ammentaa kokouksen ammatillisesti suuriarvoisia tarjoomuksia ja päästä nauttimaan kansainvälisten kollegojen hyvästä seurasta!

IAML 2010 kokoontuu Moskovassa, jonka puolesta kuvassa liputtaa Emilia Rassina. (Kuva Ingemar Johansson)

Ensikertalaisena IAML:n kokouksessa

Juhani Koivisto

Olen kuullut monia “kauhutarinoita” siitä, kuinka raskasta ja tylsää IAML:n konferensseissa on. Itse pääsin nyt ensimmäistä kertaa IAML:n vuotuisen kokoukseen Tampereen kaupunginkirjaston suosiollisella rahoituksella.

Saavuin Amsterdamiin sunnuntai-iltana. Olen viettänyt kyseisessä kaupungissa viikon noin 20 vuotta sitten interrail-reissuni yhteydessä. Sen kokemuksen pohjalta hotelli Bellevue rautatieaseman läheisyydestä löytyi no-

peasti ja helposti. Myös konferenssikeskus (konservatorio) oli hyvin lähellä rautatieasemaa. Konservatorion vieressä oli Amsterdamin uusi pääkirjasto. Tilat uudessa pääkirjastossa ovat valtavat, mutta mitään erityistä “uutta” en löytänyt kirjaston fyysisestä toiminnasta musiikkikirjaston (ja tässä tapauksessa Metson) näkökulmasta. CD- ja DVD-levyjen lainaus oli maksullista, levyt olivat suojakoteloissa (joihin esimerkiksi oopperoiden liitteet eivät mahtuneet ja ne heitettiinkin aina roskiin), ja nuotit olivat hyllyissä väljyydestä huolimatta epähoukuttelevasti. Aineistoa oli paljon hyllyissä, mutta esimerkiksi lainamäärät CD-levyjen ja nuottien kohdalla olivat huomattavasti pienempiä kuin Metson musiikkiosastolla.

Maanantaiaamuna lähdin hyvissä ajoin konferenssikeskukseen. Siellä, ennen kuin avajaisseremoniat alkoivat, ajauin lähes vahingossa uusiseelantilaisen **Roger Fluryn** (Uuden-Seelannin kansalliskirjasto) *Introduction and Welcome for New Delegates* -luennolle. Hän kertoi olleensa noin 25 vuotta sitten ensimmäisessä IAML:n konferenssissaan ja oli lähes vihannut (käytti sanaa *hate*) konferenssia. Flury oli tuntenut itsensä ulkopuoliseksi. Hän piti sen jälkeen useamman vuoden tauon kunnes jälleen rohkaistui tulemaan uudelleen konferenssiin. Sitten hän alkoi pikku hiljaa tutustua muihin ihmisiin. Ensiksi ihmisten kasvot tulivat tutuiksi, ja sitten hän jopa pystyi muistamaan ihmisten nimiä ja toimenkuvia. Hänen mielestään meidän ensikertalaisten pitäisi ottaa huomioon se, että voi olla raskasta selviytyä maanantaista perjantaihin läpi konferenssin “hengissä”. Flury ehdotti, että ottaisimme aina välillä “time outin” ja lähtisimme vaikka katselemaan kaupunkia. Laitoin kaikki Fluryn neuvot muistiin.

Konferenssin avauspuheessa Alankomaiden kansalliskirjaston kokoelmista ja palveluista vastaava tohtori **Martin Bossenbroek** puhui otsikolla *The Sirens of Pirate Bay: (Music) Libraries in the Digital Age* erittäin kiehtovasti digitaalisesta maailmasta ja tekijänoikeuksista. Vastikään kuollut Michael Jackson sai heti Bossenbroekin puheen alussa *The King of Pop* -tittelin lisäksi myös tittelin *The King of Copyright*. Pääkysymys puheessa oli se, miten kirjastot selviytyvät digitaalisessa maailmassa ja sen nopeis-

sa muutoksissa. Bossenbroekin puhe löytyy kokonaisuudessaan IAML:n elektronisesta tiedotuslehdessä [1]. Ajattelin heti tässä alkuvaiheessa konferenssia, että tästähän tulee mainio viikko, jos loput luennot ovat edes lähelläkään avauspuheen-
vuoron tasoa.

Totuus paljastui viikon aikana. Suuri osa luennoista oli aivan loistavia, hyvin pidettyjä ja erittäin mielenkiintoisia. Osa taas ei ollut hyvin pidettyjä eikä myöskään itselle mielenkiintoisia. Näistä vähemmän kiinnostavista luennoista en muista nyt reilun kuukauden jälkeen oikeastaan mitään. Keskeisimpiä ja jatkuvasti toistuvia aiheita olivat musiikin digitalisointi ja ehkä yllättäen musiikkikoulutus kirjastonhoitajille. Tai sitten sattumalta tai ehkä tarkoituksella valitsin tarjolla olevista luennoista useita koulutusta käsitteleviä sessioita.

Digitalisointeja koskevista luennoista ehkä kaikista kiinnostavin oli **Andy Linehamin** (British Libraryn ääniarkisto) luento *Pop Music in the British Library Sound Archive*. Lineham kertoi, kuinka heidän kokoelmaansa kootaan. Levy-yhtiöiden julkaisujen lisäksi nykyään julkaistaan valtavia määriä mm. omakustannelevyjä, ja paljon musiikkia julkaistaan myös vain verkossa. Teknologian kehitys on myös erittäin nopeaa ja tekee työn hyvin haasteelliseksi. Pitääkö esimerkiksi *YouTube*-aineistoa kerätä talteen, on yksi esimerkki ratkaistavista pulmista. British Libraryn *Archival Sound Recordings* -sivuihin [2] kannattaa tutustua.

Johan Mijsin (Bibnet) luento *Flanders (Belgium) Developments* oli myös antoisa. Mijs esitteli kuuden suuren belgialaisen kirjaston yhteistietokantaa [3]. Tietokannasta löytyy mm. kuvat levyjen kansista (myös takakansista), ja hakutuloksien yhteydessä on mahdollinen linkki *Naxos Music Library* -tietokannan musiikkipalveluun haetun teoksen kohdalla, eli teoksen voi kuunnella kirjaston tietokannan kautta. Tätä kutsutaan aineistolajiksi/palveluksi nimeltä *DigiLeen*.

Erilaista musiikkikirjastohoitajien koulutusta sekä musiikkikoulutusta kirjastonhoitajille ja opiskelijoille järjestetään mm. Saksassa, Yhdysvalloissa ja Alankomaissa paljon (ainakin jos vertaa Suomeen!). Saksassa ja Yhdysvalloissa koulutusta järjestetään yliopisto-ohjelmien yhteydessäkin. Alankomaissa viralliset koulutukset loppuivat 1980-luvulla. Sen jälkeen maan musiikkikirjastot organisoivat omatoimisesti valtakunnallista koulutusta musiikkikirjastonhoitajille ja kirjastonhoitajille

Amsterdamin uusi pääkirjasto (Kuva Juhani Koivisto)

ylipäänsä. Koulutus on todella alkeisiin keskittyvää. Aluksi opetus oli ollut hiukan pidemmälle menevää, mutta käytännön kokemukset ovat muuttaneet painopisteen aivan alkeisiin. Opetusta järjestetään vuosittain aina jossain päin Alankomaita. Jotain tämän tyyppistä valtakunnallista koulutusta pitäisi organisoida myös Suomeen...

Minulle kaikista mielenkiintoisimmat luennot olivat Alankomaiden musiikkikeskuksessa (Muziek Centrum Nederland) työskentelevän **Ditmer Weertmanin** *From Anarchopunk to Ethiopian Funk: The Ex in the Collection of the Music Information Centre and Abroad* ja ensimmäisen yleisistunnon kokonaan täyttänyt **Ton Koopmanin** konserttiesitelmä, jonka otsikko oli *A Private Collector and His Collection in Musical Practice* – “this session will be a lecture recital, taking its starting point from Ton Koopman’s private collection of old and rare editions”.

Weertman kertoi The Ex -yhtyeen tarinan. Vuonna 1979 perustettu yhtye oli aluksi anarkistinen (sitä se on vieläkin) bändi, joka soitti suoraa ja raakaa punkkia. Vähitellen yhtye suuntautui enemmän ja enemmän kokeelliseen suuntaan. Anarkistisuus ja *DIY*-asenne (*do it yourself*) säilyivät koko ajan yhtyeen mukana. The Ex on tehnyt vuosien varrella yhteistyötä mm. avantgarde-selisti **Tom Coran**, etiopialaisen saksofonistilegenda **Gétatchew Mékuryan** ja Sonic Youth -yhtyeen jäsenen kanssa. The Ex on edelleen hyvissä voimissa. Alkuperäisjäsenistä mukana on vielä kitaristi **Terrie Hessels**. Lisätietoa yhtyeestä löytyy sen virallisilta sivuilta [4].

Ton Koopmanin luento oli kokonaisuudessaan huippukiinnostava. Koopman kertoi vanhan musiikkiaiheisen kirjallisuuden (ja vähän muunkin kuten valokuvien, nuotien, vanhojen katalogien) keräilyharrastuksestaan. Lähinnä hän kertoi yksittäisistä tapauksista, kuinka onnistui saamaan jonkun harvinaisen kirjan tai nuotin itselleen. Välillä tuntui kuin olisi jotain jännitystarinaa kuunnellut. Koopman soitti myös cembalolla joitakin kappaletta, esimerkiksi **Pieter Bustijnin** (1649–1729) yhden teoksen. Koopman on uskomaton mies. Ei voinut kuin ihmetellä miten hänellä riittää aikaa, tarmoa ja lahjakkuutta kaikkeen siihen mitä tekee.

Oikealla Hilikka Härkönen ja Anna Pienimäki kuuntelevat.
(Kuva Juhani Koivisto)

Kaiken kaikkiaan IAML-konferenssi oli erittäin hyvä kokemus. Sain kuunnella antoisia luentoja, joiden teemoja varmasti pystyy hyödyntämään omassa työssä ja ehkä myös laajemminkin. Tapasin ja tutustuin useisiin kollegoihin ympäri maailmaa. Eniten tuli keskusteltua ja liikuttua suomalaisen musiikin tiedotuskeskuksessa työskentelevän **Anna Pienimäen** kanssa. Asuimme samassa hotellissa ja aamut alkoivat aina yhteisellä aamupalalla. Suomen yleisistä kirjastoista oli minun lisäksi paikalla vain Kajaanin kirjaston musiikkiosaston johtaja **Hilikka Härkönen**, ja myös hänen kanssaan tuli paljon vaihdettua ajatuksia kirjastotyöstä. Missähän kaikki muut yleisten kirjastojen ihmiset olivat? Ruotsalaisia, tanskalaisia, saksalaisia, yhdysvaltaisia jne. oli paljon enemmän kuin meitä suomalaisia. Myös Sibelius-Akatemian kolmikokoon (**Maaria Harviainen**, **Aino Jalkanen**, **Irmeli Koskimies**) ja **Jaakko Tuohiniemen** kanssa oli mukava aina tavatessa jutella.

Ihmettelen mistä kuulemani “kauhutarinat” ovat syntyneet? Suosittelen varauksetta kaikille IAML:n vuotuisia konferensseja. Mukaan ei tarvita kuin rentoa mieltä, kiinnostusta ja avoimuutta muita ihmisiä ja monenlaisia aiheita kohtaan.

[1] <http://www.iaml.info/en/publications/newsletter/IAML-NL-33.pdf>

[2] <http://sounds.bl.uk/>

[3] <http://zoeken.bibliotheek.be/>

[4] <http://www.theex.nl/>

Pop-arkistot ja audiovisuaalinen perintö

Aino Jalkanen

IAML:n Audiovisuaalisten aineistojen toimikunnan *Pop Archives and Audiovisual Heritage* -istunnossa esiteltiin kahden kansallisen ääniarkiston toimintaa. Ensin Norjan kansalliskirjaston pääkuraattori **Richard Gjems** kertoi Trondheimiin valmistumassa olevasta populaarimusiikin museo- ja elämyskeskuksesta Rockheimista. Talon tarkoituksena on toimia norjalaisen populaarimusiikin ja koskevan tiedon säilyttämisen, tutkimuksen, levittämisen ja kokemisen keskuksena. Keskuksen kotisivuilla [1] voi nyt tutustua tuleviin tiloihin ja palveluihin.

Yksi Rockheimin sivuilla olevista palveluista on *Rockipedia*-tietokanta. Se toimii samankaltaisella periaatteella kuin *Wikipedia*: käyttäjät voivat toimia kummissakin sisällöntuottajina. Tietokantaan [2] on tallennettu levyjen kansikuvia, esittäjä- ja teostietoja sekä ääninäytteitä. Levyjä voi selailia julkaisuvuoden mukaan 1950-luvusta vuoteen 2008, ja tietoja voi hakea esimerkiksi kappaleiden ja esittäjien nimellä. Tietokannassa on 12 280 kuvaa sekä tietoja 31 738 esittäjästä, 16 653 äänitteestä ja 1 983 levymerkistä.

Toista, hieman totutusta poikkeavaa arkistoa edusti alankomaalainen **Eerde Hovinga**. Hän kertoi Alankomaiden audiovisuaalisesta arkistosta (Fonos, het Nederlands Muziekarchief) [3], jolle aineiston käyttöön saattaminen on vähintään yhtä tärkeää kuin sen säilyttäminen. Instituutin kotisivuilla voi mm. selata kokoelmatietokantaa albumien ja esittäjien nimen mukaan. Nimi- ja esittäjätietojen lisäksi tietokannassa on kansikuvia sekä ääninäytteitä.

Kun asiakas löytää levyn jonka haluaisi itselleen, hän voi tilata siitä CD-kopion hintaan 19,95 euroa. Äänitteet digitoidaan siis vasta tilattaessa, *on demand* -periaatteella. Yhden äänitteen digitoitukulut katetaan, kun sen tilaa vähintään viisi asiakasta – tämän jälkeen myynnistä saadaankin jo taloudellista voittoa.

Edellä kuvattu palvelu on mahdollinen, koska instituutti on tehnyt sopimuksen paikallisten tekijänoikeusjärjestöjen ja eri levymerkkien edustajien kanssa. Esittäjille ja muille oikeudenomistajille maksetaan siis korvauksia myyntituloista. Onpa joistakin äänitteistä otettu uusia painoksiakin, kun niiden suuri kysyntä on tullut ilmi Fonosin tilauspalvelun kautta.

[1] <http://www.rockheim.no/>

[2] <http://www.rockipedia.no/>

[3] <http://www.fonos.nl/>

Amsterdamin pääkirjaston hiljainen tila, joka ei sijaitse musiikkiosastolla (Kuva Maaria Harviainen)

Amsterdamin pääkirjaston musiikkiosaston näkymiä (yllä) ja kirjaston "rohkeahko" julkisivu (Kuvat Maaria Harviainen ja Jaakko Tuohiniemi)

Musiikkikirjastonhoitaja - pedagoginen voimavara

Maaria Harviainen

Otsikko on vapaa käänös musiikkioppilaitoskirjastojen jaoston luentosession nimestä. Sessiossa oli kolme mielenkiintoista esitystä. Yritän tässä hyvin lyhyesti kertoa yhdestä niistä, **Jane Gottlieb**in esityksestä *Libraries and the Universe of Information About Music: Keeping Our Books, Preserving Our Values*. Gottlieb'in hieman vaikeasti suomeksi kääntyvä ammattinimike kuuluu: *Vice President for Library and Information Resources at The Juilliard School*.

Jane Gottlieb on useaan otteeseen eri foorumeilla pohtinut musiikin referenssikirjallisuuden roolia muut-

tuvassa kirjastoympäristössä. Internet/verkko/netti tai millä nimellä puhuttelemmekaan elektronista aineistovarantoa, pitää sisällään jo valtavan määrän myös musiikkiin liittyvää aineistoa. Kuinka siis perustella opiskelijoille, että erityisiä musiikkibibliografioitakin (sekä painettuna että elektronisina) yhä tarvitaan.

Musiikkioppilaitoksissa työskentelevät musiikkikirjastonhoitajat joutuvat jatkuvasti perustelemaan ns. kirjallisen tiedon hakemisen merkitystä erityisesti opintojaan aloittaville soittajille ja laulajille. Kirjaston käytön relevanttius paljastuu yleensä opintojen edetessä. Mutta musiikkikirjastonhoitaja voi myös avata kirjaston aineistoja opiskelijalle esittelemällä vaikkapa musiikkikirjallisuuden monia muotoja (kirjat, väitöskirjat, lehtiartikkelit), nuottipainosten erilaisia editioita, netistä löytyviä vapaita digitoituja käsikirjoituksia. Painettu kirjallisuus ja elektroninen aineisto täydentävät toisiaan.

© Ingemar Johansson

Teosluetteloiden ja säveltäjien koottujen teosten tulevaisuus?

Jaakko Tuohiniemi

IAML:ssa on jo moneen otteeseen todettu ääneen perinteisten temaattis-systemaattisten teosluetteloiden ja painettujen kokonaiseditioiden vähittäinen katoaminen – ja silti niitä ilmestyy kaiken aikaa. Teosluettelorintamalla on viime vuosi-
na nähty uutuuksia ainakin seuraavilta keskeisiltä säveltäjiltä: **Brunetti**, **Eberlin**, **Graunin** veljekset, **Graupner**, **Salieri**, **Strauß**-perhe, **Torelli** ja vihdoin myös **Vivaldi** kokonaisuudessaan.

Tietysti RISM:n kaltaiset loistavat tietokannat syrjäyttävät paperiluetteloita vähitellen ainakin hakuominaisuuksiensa osalta, mutta tuskin painetut teosluettelot minnekään katoavat, siinä määrin kirja käyttöliittymänä on tuttu ja turvallinen. Muistettakoon vielä, että ensi vuonna pitäisi vihdoin oikeasti alkaa ilmestyä pitkään odotettu *Bach-Repertorium*-

mammuttisarja (Carus-Verlag), joka tulee sisältämään mahdollisimman täydellisen luettelon **Bachien** suuren suvun sävelperinnöstä! (Sarjan piti alkaa ilmestyä ihan viimeistään 2007, joten edelleen sitä odotellessa...)

Myös edustaviksi hyllyntäyhteiksi sopivat säveltäjien koottujen teosten painokset säilynevät vakiojulkaisuuksina. Esimerkiksi *Online Chopin Variorum Edition* [1] ja vastaavat jos mitkä viitoittaisivat tietä kohti elektronisia editioita, mutta niiden rahoittaminen ja niiden käytöstä laskuttaminen eivät vielä liene riittävän vakaita. Packard Humanities Institutin suurella taloudellisella tuella *Neue Mozart-Ausgaben* ja **Friedrich Chrysanderin** vanhan **Händel**-edition saaminen vapaasti verkossa käytettäväksi [2] ja [3] on tietysti todiste loistavasta suuntauksesta, vaikka kummankin lähtökohta on painettu editio. Dynaamisuus on niistä siis kateissa.

Sama kuvio toistuu **Carl Philipp Emanuel Bachin** koottujen teosten [4] kanssa. Edellä jo mainittu Packard-säätiö julkaisee sarjaa unelmoitavan edullisella hinnalla (osat B 20–30 Yhdysvaltain dollaria!) – mikä mahdollistaa kaltaiseni tavallisen musiikin harrastajan ostaa sarjaa

ajantasaisesti –, jakaa stemmat verkon kautta tilauksesta ilmaiseksi (!) muusikoille konsertti- ja levytyskäyttöön, ja lopulta (noin) vuonna 2014 julkaisee koko edition myös verkkomuodossa.

Mutta ne dynaamiset editiot? Ehkä säveltäjien kootut teokset ovat liian valtavia taloudellisia investointeja, jotta muut kuin rikkaat säätiöt uskaltaisivat niillä leikkiä – jopa Packard-säätiön tukema **Wilhelm Friedemann Bach** -editio näkee päivänvalon kaupallisen kustantajan (jälleen Carus-Verlag) myyntilistoilla. Ehkä pahasti kesken jäänyt *Online Chopin Variorum Edition* on ollut liian epäkaupallinen esimerkki?

Entä dynaamiset verkkoteosluettelot perinteisten paperiluetteloiden sijaan ja RISM:n kaltaisten tietokantojen rinnalle? Kyse on huomattavasti rajatummissa hankkeista, ja ensimmäinen lupaava esimerkki on nyt saatu: **Benjamin Brittenin** uusi teosluettelo on verkossa ja sisältää perustietojen lisäksi reilut teosnäytteet niin nuottitekstinä kuin ääniteinä. Kuinka paljon paremman kuvan Brittenin jostakin lapsuusajan sävellyksestä saakaan, kun koko teos on verkossa, ei vain lyhyenä incipitinä, vaan siistinä editiona ja samalla kuunneltavissa hyvänä esityksenä! *Fontes artis musicae* uusimmassa niteessä (vol. 56, 2) on **Lucy Walkerin** yksityiskohtainen esittely Britten-luettelosta; parhaimman kuvan saa silti tutkailemalla itse tätä vapaasti käytettävissä olevaa verkkopalvelua [5]. Ehkä tämä sittenkin on mahdollinen tulevaisuudenkuva teosluetteloiden saralla?

Verkkoviitteet

- [1] <http://www.ocve.org.uk/>
- [2] <http://dme.mozarteum.at/>
- [3] http://mdz10.bib-bvb.de/~db/ausgaben/uni_ausgabe.html?projekt=1193214396
- [4] <http://www.cpebach.org/>
- [5] (<http://musariada.mus.uea.ac.uk/btc/>)

Paperia ja bittejä

Anna Pienimäki

Amsterdamin kokous oli pitkstä aikaa IAML:n ja IMS:n yhteinen. Vaikka IAML:n osuudella ei varsinaista teemaa ollutkaan, nousi esitelmissä ja käytäväkeskusteluisa voimakkaasti esille digitointi ja digitaaliset formaatit sekä niiden aiheuttamat hyödyt ja haasteet kirjastoille ja arkistoille. Digiaika tuntuu jakavan kirjastoväen mielipiteitä hyvinkin voimakkaasti – toiset puhujista ja kommentoijista vanhoivat digitaalisen lainaamisen ja Web 2.0:n nimeen, toiset puolestaan pelkäsivät uusien formaattien tuhoavan hitaasti mutta varmasti niin lähdekritiikin kuin peräti kirjastoväen ammattikunnankin. Varmaa lienee kuitenkin se, että digitaalisten formaattien esiinmarssi tuo muutoksia itse kunkin kirjasto- ja arkistotalan ammatillaiseen elämään. Perinteinen paperille painettu kirja ja fyysisesti lainattavassa muodossa oleva äänite tuskin jatkossakaan katoavat, mutta niiden rinnalle on entistä voimakkaammin nousemassa uusia tapoja lukea, kuunnella ja kokea niin kirjallisuutta kuin musiikkiakin.

Puolan soivaa musiikinhistoriaa

Jaakko Tuohiniemi

IAML:n tutkimuskirjastojen osaston *Musical Treasures, Great and Small* -istunnossa saimme kuulla mm. **Aleksandra Patalasin** (Krakovan Jagiello-yliopisto) kertomuksen Jasna Góran entisen luostarin musiikinhistoriasta. Nykypäivään asti on luostarin arkistoon jäänyt todistusvoimainen kokoelma 1700–1800-lukujen ohjelmistosta, josta käsikirjoituksina noin kaksituhatta ja nuottipainoksina noin viisisataa nimekettä. Säveltäjänimet vaihtelevat aikansa kansainvälisistä suuruuksista paikallisiin tekijöihin. Joukossa on peräti Mozartille attri-

buoituja ennen tuntemattomia teoksia – mikä tutkijoiden aarreaitta!

Puolalaiset musiikkitieteilijät ovatkin ottaneet kokonaisen omakseen, mutta mikä parasta: teokset eivät ole jääneet pölyttymään tutkimustyön edetessä seuraavaan kohteeseen, vaan Jasna Góran luostarin vanha ohjelmisto on löytänyt tiensä myös konsertteihin ja jopa äänitteiksi asti. Äänitepuolta Patalas mainosti esitelmässään yllättävän vaatimattomasti, joten oletin että kyse on jotenkin vähäpätöisestä asiasta, mielenkiintoisesta tosin.

Hienoinen uteliaisuus jäi onneksi itämään ja päätin palata asiaan. Yllätys oli melkoinen, kun tajusin, että Patalasin mainostamaa ohjelmistoa on ilmestynyt *Jasnogórska muzyka dawna/Musica claromontana* -levysarjassa jo useampi kymmenen nimekettä. Krakovassa toimivasta Gigi-levykaupasta onnistuin näppärästi tilaamaan – vieläpä sängen edulliseen hintaan – kokeeksi erityisen kiintoisalta vaikuttavan uuden osan tätä sarjaa, nimittäin puolalaisia 1700-luvun sinfonioita esittelevän valikoiman:

Symphony in D [Äänite] / Jan Engel. Sinfonia ouverture IV / Marcin Józef Zebrowski. Symphony in D / Namieyski. Symphony in D / Jakub Golabek. Symphony in G / Mateusz Kuci ; Capella Czestochoviensis, Tomasz Wabnic. – [Warszawa] : Wydawnictwo Muzyczne Acte Préalable, cop. 2008. – 1 CD-äänilevy (78'12) : DDD + 1 tekstiliite (25, [3] s. : kuv.). – (Jasnogórska muzyka dawna = Musica claromontana ; vol. 40). – (Polish music). – Acte Préalable AP0183.

Mitä voi sanoa levystä, jonka säveltäjänimistä vain yksi tai kaksi löytyy **Jan LaRuen** suuresta sinfoniaindeksistä? Onko kyse marginaalimusiikista vai musiikinhistoriallisen sensaation aiheuttajista? Ainakin käsittää hyvin, miten valtavasta genrestä sinfonioissa todella on kyse, listaahan LaRue noin 1600 säveltäjää ja näiltä 13000 teosta, ja viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana Itä-Euroopan lukuisien arkistojen avautuminen on mahdollistanut kokonaiskuvan täydentämisen. Tiedämme hyvin, että tšekkiläinen käsikirjoituskulttuuri oli omaa luokkaansa, mutta että Puolan kaltaisesta sotien ja diktatuurien

vielä pahemmin runnomassa maassa on edelleen tavattavissa odottamattomia musiikinhistoriallisia yllätyksiä...

Sanottakoon heti, että alttoviulisti **Tomasz Wabnicin** johtaman Capella Czestochoviensuksen sinfonialevy on huippumielenkiintoinen: esitykset ovat selvästi parempia kuin mitä vielä muutama vuosikymmen aikaisemmin saattoi tällaiselle ohjelmistolle toivoa, ja ohjelmisto istuu arvaamattoman hienosti sinfoniakirjallisuuden “läntiseen” valtavirtaan. Todellinen löytö on **Marcin Józef Zebrowskin** (n. 1711–n. 1792) hieno sinfonia-alkusoitto nro 4 – mikä ero **Namieyskin** (eli **Johann Namieskyn** ?) ainoaan varmastikin aitoon teokseen, lähes puolituntiseen D-duuri-sinfoniaan, jonka silmiinpistävä primitiivisyys perustuu erityisesti soinnullisen kehittelyn puutteellisuuteen ja korostaa lähes humoristisesti lajityypin kaavamaisimpia piirteitä. Uskomattomalta tuntuukin lukea *Grovesta*, että Gerald Abrahamin mukaan samainen teos “can stand alongside all but the Mannheim or J.C. Bach symphonies”. Kuinka opettavainen levy!

Kävelykierros Amsterdamissa

Hilkka Härkönen

Amsterdamin IAML-konferenssin oheisohjelmaksi oli järjestetty myös retkiä ympäristöön. Osallistuin retkelle, jossa tutustuttiin Amsterdamin historialliseen keskustaan. Kävelimme oppaan johdolla läpi kaupungin vanhan keskustan kapeiden kujien ihastellen kaupungin vanhaa arkkitehtuuria, josta ovat jäljellä piparkakkutalomaiset talorykelmät, kapeat kujat ja kanavat ja kuunnellen oppaan kertomusta kaupungin vaiheista.

Kulku johti Punaisten lyhtyjen kortteliin, jossa vähäpukeiset naiset keimailivat ikkunoissa ja aivan korttelin keskellä oli ensimmäinen tutustumiskohde *De Oude Kerk*, Vanha kirkko. Se on Amsterdamin vanhin kirkko, jonka rakentaminen alkoi 1200-luvulla. Ensin hieman fyysistä harjoitusta: kiipesimme kirkon torniin yhteensä 200 askelmaa ylös hyvin kapeita ja ahtaita portaita kellojensoiton tehos-

Amsterdamin kattojen yllä (Kuva Hilikka Härkönen)

taessa tätä urakkaa. Kiipeäminen oli vaivan arvoista ja näkymät ylhäältä komeat, joskin hieman tuuliset ja kosteat. Alastulo oli melkein yhtä hankalaa, mutta tyytyväisiä olimme siitä, ettei torni kaatunut.

De Oude Kerk on vaikuttavan kokoinen goottilainen kirkko, jossa on useita ulkonevia kappeleita. Siihen on haudattu mm. **Rembrandtin** vaimo Saskia, jonka muistolaatta löytyy kirkon lattiasta. De Oude Kerk on tunnettu myös suurista uruistaan ja kauniista lasimaalauksistaan. Kirkon urkureista kuuluisin on **Jan Pieterszoon Sweelinck** (1562–1621), joka toimi urkurina 44 vuotta ja on myös haudattu kirkkoon. Nykyään kirkossa järjestetään lähinnä konsertteja ja taidenäytelyitä.

Toinen kävelyretken kohde oli katolinen museokirkko *Ons' Lieve Heer op Solder* (Meidän rakas Herramme ullakolla), joka alun perin rakennettiin vuonna 1663. Kalvinistien valtaannousun jälkeen eri puolilla kaupun-

kia avattiin tällaisia salaisia kirkkoja. Museokirkko sisältää elegantisti kunnostettuja ja sisustettuja huoneita sekä hienon kokoelman kirkkohopeaa ja muita liturgisia esineitä sekä uskonnollisia maalauksia.

Kaiken kaikkiaan kävelykierros oli virkistävä lisä muun konferenssiohjelman lomassa. Se antoi hyvän kuvan tästä omalaatuisen viehättävästä kaupungista.

<http://www.iamlconference2009.nl/>

Muusikon paras ystävä

Rea Moilanen
Kysymykset ja kuvat Jaakko Lind

■ Konserteissa käyvä yleisö kuulee ja näkee usein vain orkesterin esiintyvät muusikot. Viitseliäimmät kuuntelijat ostavat mahdollisesti käsiohjelman tai ovat muuten perehtyneet esitettävään ohjelmistoon. Esiintyvien muusikoiden lisäksi onnistuneen konserttielämyksen takana on erilaisia tehtäviä hoitavia ammattilaisia, joiden työpanosta yleisö ei aina tule huomanneeksi. Yksi tällainen ammattilaisten ryhmä on orkesterien nuotistonhoitajat, jotka huolehtivat monista suuremmista tai pienemmistä konsertin onnistumiseen vaikuttavista asioista, jotta sekä yleisö että muusikot viihtyisivät. Kaartin Soittokunnan nuotistonhoitaja Rea Moilanen esittelee seuraavassa työtään ja samalla sotilas-musiikin erityispiirteitä. Kaartin Soittokunta on useimmille suomalaisille tuttu itsenäisyyspäivänjuhlista ja muista juhlavista tilaisuuksista. Orkesteri täyttää tänä vuonna 190 vuotta, joten on tullut aika kurkistaa kulissien taakse, mitä kaikkea kuuluu tämän Suomen vanhimman ja ainoan täysikokoisen ammattipuhalinorkesterin toimintaan oikein kuuluukaan. ■

JL: Milloin olet aloittanut Kaartin Soittokunnassa?

RM: Aloitin maaliskuussa 2005, ensi vuonna tulee siis viisi vuotta täyteen.

JL: Mitä teit tätä ennen? Oliko sinulla aikaisempaa kirjasto- tai arkistoalan kokemusta?

RM: Vuodesta 1996 alkaen työskentelin Pop & Jazz Konservatorion kirjastossa, jonka yhteydessä myöhemmin alkoi toimia myös osa silloisista Helsingin ammattikorkeakoulun kirjastopalveluista. Vuonna 2001 siirryin ammattikorkeakoulun palkkalistoille, joskin työpaikkana säilyi Pop & Jazz Konservatorion kirjasto. 2000-luvun alussa minulla oli ilo päästä mukaan suunnittelemaan Aralis-kirjastokeskusta, jossa työskentelin viimeiset vuodet ennen Kaartin Soittokuntaan siirtymistä.

Aralis-kirjastokeskus on kaikille avoin julkinen kirjasto, joka kokoaa Arabianrantaan saman katon alle Helsingin kaupunginkirjaston Arabianrannan kirjaston sekä kolme taidekirjastoa. Mukana kaupunginkirjaston lisäksi ovat Pop & Jazz Konservatorion kirjasto, Taideteollisen korkeakoulun kirjasto sekä nykyisen Metropolia Ammattikorkeakoulun kulttuurialan kirjastopalvelut.

JL: *Onko sinulla musiikkiopintoja? Mikä on pääinstrumenttisi?*

RM: Musiikkiopintoja minulla on sekä huilun-, että pianonsoitosta. Pääinstrumenttini on huilu, jonka lisäksi soitan myös piccoloa. Pianoa soitan enää vain omaksi ilokseni kotioiloissa.

JL: *Oletko opiskellut myös jotain muuta?*

RM: Kirjastoalan koulutusta minulla on keskiasteen tutkinnon verran. Koulutukseltani olen siis kirjastomerkonomi.

JL: *Mitä kaikkea työhösi kuuluu?*

RM: Aika lailla samoja työtehtäviä kuuluu niin nuotiston kuin kirjastonkin hoitamiseen. Työhön kuuluu olennaisena osana aineiston hankintaa, käyttöönottoa, arkistointia, järjestämistä, huoltoa sekä lainausta. Suurin yksittäinen tehtävä lienee kuitenkin konserttinuottien jakaminen soittajille sekä nuottiaineiston keruu ja palautus kunkin esityksen jälkeen. Myös ilmoitukset Teostolle ovat tärkeä osa toimenkuvaani. Kaartin Soittokunta esiintyy vuosittain noin 300 kertaa, joten ilmoitettavaa riittää!

Nuotinkirjoitus kuuluu myös toimenkuvaani. Koska esiintymisiä tehdään paljon laulusolistien kanssa, hyvin usein teosten sävellajeja muutetaan kullekin solistille sopiviksi. Toisaalta nuotistossa uusitaan hyvin paljon vanhoja käsinkirjoitettuja teoksia kirjoittamalla nuotteja puhtaaksi nuotinkirjoitusohjelmilla. Kaartin Soittokunnan nuotisto toimii myös puolustusvoimien keskusnuotistona. Tämä tarkoittaa paitsi nuottien toimittamista kaikkien sotilassoittokuntien (13 kpl) käyttöön, myös nuotistojen välisen kokoelmatyön ohjausta.

JL: *Montako soittajaa Kaartin Soittokunnassa on tällä hetkellä?*

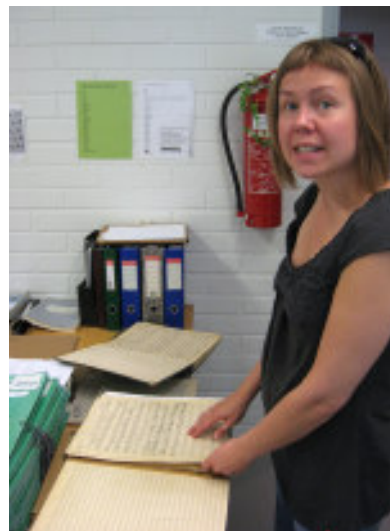
RM: Neljäkymmentä.

JL: *Ketkä teillä vastaavat aineistonhankinnasta ja soitettavasta ohjelmistosta?*

RM: Viime kädessä päätöksen kaikista aineistohankinnoista, samoin kuin ohjelmistoista tekee soittokunnan päällikkö. Hän voi halutessaan koota erityisen ohjelmistolautakunnan sopimaan kanssaan suurimpien konserttien ohjelmistoista. Näitä ovat mm. Töölö-konserttisarjaan kuuluvat konsertit, joita vuosittain on neljästä viiteen kappaletta. Nuotistonhoitajan lisäksi ehdotuksia uusista hankinnoista voivat tehdä kuitenkin kaikki henkilökuntaan kuuluvat. Varsinainen aineiston hankinta ostoineen tai vuokraamisineen kuuluu nuotistonhoitajan tehtäviin, joskin aineistoa ostavat nuotiston lisäksi satunnaisesti myös päällikkö sekä soittokunnan kapellimestarit. Usein koti- ja ulkomaisilla puhallinpäivillä vierailleet kapellimestarit tuovat tervetulleina tuliaisuutta materiaalia nuotistoon.

JL: *Käytätkö työssäsi jotain nuotinnusohjelmaa?*

RM: Ensimmäiset vuodet käytössäni oli *Finale*, mutta viime keväänä nuotistoon hankittiin myös *Sibelius*, joten odotettavissa on koulutusrupeama *Sibeliuksen* saloihin.

JL: Montako nidettä Kaartin Soittokunnan nuotistoon kuuluu?

RM: Noin 7500 kappaletta.

JL: Paljonko tästä määrästä on jossain sähköisessä tietokannassa? Entä paljonko on esimerkiksi sellaisia teoksia, joiden tiedot ovat vain paperimuotoisessa luettelossa esimerkiksi pahvikorteilla?

RM: Ainoastaan kokoelmaan kuuluvat kamarimusiikki-teokset puuttuvat sähköisestä luettelosta. Luettelomatonta aineistoa on noin viisi prosenttia. Paperimuotoinen luettelo kattaa saman osan kokoelmasta kuin sähköinenkin.

JL: Miltä ajalta on nuotiston vanhin aineisto?

RM: Vanhimmat nuotit taitavat olla 1800-luvun alusta.

JL: Saatto päivittäiseen työhösi apua esimerkiksi varusmiehiltä tai ammattimuusikoiksi opiskelevilta?

RM: Kaartin Soittokunnassa suorittaa varusmiespalvelustaan koko ajan noin kymmenen varusmiestä kerrallaan. Heidän tehtäviinsä kuuluu oman varusmiesyhtyeen esiintymisten lisäksi nuotistopalvelusta. Saan varusmiehiltä apua mm. nuottien lainaamiseen, palautusten käsittelyyn, uusien nuottien käsittelyyn sekä nuotinkirjoitukseen. Varusmiesten koulutus nuotistohoidollisiin tehtäviin kuuluu myös nuotistonhoitajan tehtäviin. Varusmie-

het palvelevat yhdeksän kuukauden palvelusajastaan soittokunnassa kuusi kuukautta. Varusmiesten kanssa työskentely on mukavaa, mutta tuo kuusi kuukautta tuntuu aina menevän hieman turhankin nopeasti. Juuri kun työtehtävät alkavat sujua ja ollaan tultu toisillemme tutuiksi, tuleekin jo uusi saapumiserä ja vanhat varusmiehet kotiutuvat. Tähän ei ole auttanut kun sopeutua!

JL: Pääsetkö tai joudutko itse esiintymään työn puolesta?

RM: Soittokuntaan kuuluu kolme huilistia. Silloin kun soittokunnan esitettävänä on teoksia, jotka vaativat useamman kuin kolme huilua, olen ollut mukana esiintymässä. Myös sairastapauksissa olen ollut käytettävissä. Nämä tilaisuudet ovat tuoneet mukavaa vaihtelua normaaliin työhön ja ovat hienoja tilaisuuksia päästä esiintymään ammattiorkesterin kanssa.

JL: Kuuluuko musiikki myös vapaa-aikaasi?

RM: Soitan edelleen kahdessa pääkaupunkiseudun harrastelijaorkesterissa, joista toinen on puhallinorkesteri (Helsingin Palokunnan Soittokunta) ja toinen sinfoniaorkesteri (Polyteknikkojen orkesteri).

JL: Onko perheessäsi tai suvussasi ollut muusikoita?

RM: Äitini molemmat vanhemmat työskentelivät musiikin parissa, ja isoisäni toimi aikoinaan mm. Punkaharjun kanttorina. Innostus musiikkiin tarttui kotoa myös heidän lapsiinsa ja sitä kautta lastenlapsiin. Suurelle osalle sukuani musiikki on edelleen joko ammatti tai rakas harrastus.

JL: Mitkä ovat soittokunnan toiminnassa tärkeimpiä tapahtumia?

RM: Yhden tärkeimmistä esiintymisistä soittokunnan toiminnassa muodostavat valtiolliset edustustilaisuudet, joista yleisölle tutuin lienee itsenäisyyspäivän vastaanotto presidentinlinnassa. Soittokuntaa työllistävät myös kaikki Suomeen kohdistuvat valtiovierailut, jolloin kunkin vierailevan maan kansallishymnit tulevat esitetyk-

si. Kansallishymnikokoelma onkin yksi nuotiston suurimpia ja erikoisimpia kokoelmia. Yleisölle suunnatuista konserteista oman kokonaisuutensa muodostaa Töölö-konserttisarja, jossa soittokuntaa johtavat monesti vieraillevat kapellimestarit ja solisteina kuullaan maan eturivin laulajia sekä instrumentalisteja. Hamina Tattoo sekä ulkomaiset tannoapahtumat ovat tietenkin oma lukunsa ja esittelevät hienoa kuviomarsserinnettä. Kuviomarssi-tapahtumat työllistävät soittokuntaa kuitenkin vain osan vuodesta.

JL: Miten soittokunnan historia näkyy arkipäivässä?

RM: Kaartin Soittokunta on oikeastaan koko historiansa ajan ollut tiennäyttäjänä suomalaiselle puhallinmusiikille. Soittokunnan kapellimestarien ja soittajien toiminta on vaikuttanut myös muuhun suomalaiseen puhallinmusiikkiin, niin ammattilais- kuin harrastajaorkestereidenkin soittamiin ohjelmistoihin ja esitystapoihin. Erilaisia traditioita pyritään pitämään mukana soittokunnan toiminnassa mahdollisimman paljon, vaikka uudistuksiakaan ei kavahdeta.

Esimerkkinä voisi mainita vaikkapa Kaartin seitsikon, joka soittaa tänäkin päivänä puhallinmusiikkia kansainvälisestikin ainutlaatuisessa kokoonpanossa. Seitsikko on kokoonpano, joka alun perin kehitettiin Suomen Kaartin soittokunnassa sen kapellimestarin Adolf Leanderin ja soittokunnan vääpelin Antti Ahosen aloitteesta 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Soittokunnan esittämät ohjelmistot pyritään kokoamaan siten, ettei perinteinen sotilasmusiikki pääse unohtumaan. Nuotiston aarteisiin kuuluu lukematon määrä käsin kirjoitettuja nuotteja. Suurin osa esitettävistä teoksista soitetaan edelleenkin näistä alkuperäisistä, käsin kirjoitetuista nuoteista, joita toki pyritään uudelleen kirjoittamaan ja arkistomaan käytössä olevien resurssien rajoissa.

JL: Keitä ovat Kaartin Soittokunnan tärkeimmät yhteistyökumppanit?

RM: Muut sotilassoittokunnat ovat tärkeimpiä yhteistyökumppaneitamme, sekä esiintymisten että nuotiston

toiminnan osalta. Yhteistyötä teemme myös Sibelius-Akatemian kanssa, sehan kouluttaa puolustusvoimien tarpeisiinkin puhallinkapellimestareita yhdessä Lahden varusmiessoittokunnan kanssa.

JL: Miten sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu Kaartin Soittokunnan toiminnassa?

RM: Asepalvelusta suorittamattomilla ei ole puolustusvoimissa samoja etenemismahdollisuuksia edetä urallaan kuin asepalveluksen suorittaneilla. Koska kaikki soittokunnan soittajan virat ovat sotilasvirkoja, on

se käytännössä tarkoittanut naisille vähäisiä tai olemattomia etenemismahdollisuuksia. Soittokunnan kuudesta naissoittajasta kaksi on suorittanut asepalveluksen. Äskettäin uudistuneet puolustusvoimien palvelukseen palkkaamisen perusteet toivat mukanaan tiettyjä rajoituksia, joiden takia voi soittokuntaan hakeutuvien naisten määrä kääntyä dramaattisesti laskuun.

Uutta perusteissa on se, että naisilta vaaditaan vapaaehtoista asepalvelusta sekä Cooperin juokstestissä samaa tulosta kuin mieshakijoilta (vähintään 2600 metrin tulosta). Vielä ei tiedetä, millä tavalla uudistus tosiasiallisesti vaikuttaa sukupuolijakaumaan, mutta oma arvioni on, että ala tulee ”miehistymään” entisestään. Nuotistonhoitajan virka on siviilivirka, joten sitä uudistus ei koskenut.

JL: Oletko kokenut tilanteita, joissa sinuun on suhtauduttu alentuvasti siksi, että olet nainen?

RM: En ole.

JL: Mikä on parasta työssäsi?

RM: Parasta on varmaankin saada tehdä elävän musiikin parissa töitä. Saan työssäni kokea olevani osa kokonaista tapahtumaketjua konsertin suunnittelusta ja harjoitusvaiheesta aina itse esitystilanteeseen saakka. Pysin käymään niin monessa Kaartin Soittokunnan konsertissa kuin vain suinkin ehdin. Ja työkaverit ovat aivan mahtavia!

JL: Millainen rooli Kaartin Soittokunnalla on, kun se täyttää 200 vuotta?

RM: Soittokunnan rooli pysynee aika pitkälle samana kuin tähänkin asti.

JL: Mitä itse teet kymmenen vuoden kuluttua?

RM: Luultavimmin tilanteeni pysyy kutakuinkin samana, ainakaan työpaikan vaihdosta ei ole suunnitteilla! Toivottavasti soittokuntaa on vielä kymmenenkin vuoden päästä sen verran että jaksan olla mukana soittotoiminnaissa.

Aika paljon melua ei paljon mistään

Heikki Poroila

Kirjastot ovat aina ostanee lainattavaksi tuotteita, jotka sisältävät liitteen tai liitteitä. Nuoteissa on usein erillisiä äänilehtiä, moniviestinpaketit koostuvat jo määritelmän mukaankin kirjojen, nuottien, äänitteiden ja ties minkä yhdistelmistä. Kun CD-levy ei 2000-luvulla ole ollut yksinään enää samanlainen myyntivaltti kuin aiemmin, myös niihin on ruvettu tunkemaan erilaisia liitteitä.

Kirjastoammattilaiset eivät välttämättä rakasta liiteaineistoja, jotka tuppaaavat katoamaan ja joiden merkityksessä ja mukana pitämisessä on oma vaivansa. Lainaavan asiakkaan kannalta liite voi kuitenkin olla antoisa ja tärkeä osa, joissakin tapauksissa kuten opetusjulkaisuissa, jopa välttämätön.

Rauhanomainen yhdessäelä liiteaineistojen kanssa on jatkunut vuosikymmeniä, mutta kun yhdistetään taloudellinen ahneus ja ajattelemattomuus, liitteistäkin saadaan aikaan mekkalaa ja kiistelyä. Tällä kerralla asialla oli äänitteitä kirjastolle välittävä yritys, jota voimme kutsua tässä yhteydessä vaikkapa nimellä ”Triplet Sounds”.

”Triplet Sounds” osallistui HelMet-kirjastojen musiikkihankintojen kilpailutukseen varsin menestyksekkäästi. Kun firma ei kuitenkaan onnistunut saamaan ihan kaikkea, joku keksi valittaa kilpailijan tarjouksesta, joka sisälsi myös muutamia liitteellä rikastutettuja CD-levyjä. Valituksen mukaan tarjousta ei pitänyt hyväksyä, koska nämä liitteet sisältävät elokuva-aineistoa, jonka levittämiseen lainaamalla ei ollut lupaa. Kaupunkien lakimiehet olivat sitä mieltä, että valitus oli aiheellinen ja ”Triplet Sounds” sai yksinvalitykseensä myös tämän osion. Kaikki hyvin muualla paitsi valituksella hävinneellä yrittäjällä?

No eipä tietenkään. ”Triplet Sounds” oli valituksensa tueksi mennyt tekemään varsinaisen emämunauksen ja kysymään muutamalta levy-yhtiöltä, haluaisivatko ne kieltää kirjastoja lainaamasta DVD-liitteellä varustettuja CD-bokseja. No tietenkin ne halusivat, vieläpä oikein innokkaasti. Ja kunnolla herätettyinä olivat tietenkin sitä mieltä, ettei kirjastoille jatkossakaan saa myydä lainausta varten tällaisia bokseja. Esimerkiksi The Beatles -yhtyeen tuotannosta valmistettuja versioita, joissa on lisätty videokuvaa äänitteeseen.

Hupsis. ”Triplet Soundsin” pääasiallinen homma on edelleen myydä kirjastoille mahdollisimman paljon CD-levyjä, eikä vain voittaa hankintakilpailuita, mutta iloiseen kieltämiseen heräteltyjen levy-yhtiöiden takia myöskään valituksen läpi saanut ”Triplet Sounds” ei uskalla nyt tällaisia bokseja myydä kirjastoille. Onkin vaikea välttää mielikuvaa omaan jalkaan ampumisesta. Ehkä jopa vähän ylemmäskin ampumisesta.

Mutta vaikei meiltä välttämättä löydy empatiaa älyttömiä prosesseja käynnistäneitä levykauppiaita ja maksutonta lainaustoimintaa vihaavia levy-yhtiöitä kohtaan, syntynyt keitos ainakin hankaloittaa kirjastojen kokoelmatyötä ja hyvää asiakaspalvelua. Jotta vahingot jäisivät minimiin, olen koonnut seuraavaan perusasiaa liitteistä ja erilaisten yhdistelmien lainattavuudesta. Paljon on ehkä turhaa kertausta, mutta se sallittakoon hyvän tarkoituksen nimissä. CD-levyjen aikahan ei ole vielä päättynyt, syntyneestä metelistä päätellen ihan kaikkea muuta!

Tekijänoikeuslaki ja kirjastojen lainaus

Tekijänoikeuslailla on yleisten kirjastojen lainaustoiminnalle säädetty muutamia rajoituksia. Teoskappaleiden levittämistä käsittelevässä 19§:ssä todetaan yleisperiaatteena, että ”Kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen.” Tähän toteamukseen perustuu kaikki kirjastojen normaali lainaustoiminta. Kolmannessa momentissa lainausoikeutta rajoitetaan toteamalla, että ”Mitä I momentissa säädetään, ei koske elokuvateoksen tai tietokoneella luettavassa muodossa olevan tietokoneohjelman kappaleen saattamista yleisön saataviin lainaamalla.” Muita rajoituksia ei ole.

On suhteellisen helppo määritellä ”tietokoneella luettavassa muodossa oleva tietokoneohjelma”, joskin rajanveto itsenäisen ohjelmistotuotteen ja epäitsenäisen apuohjelman välillä on tuottanut hiukan päänvaivaa. Suomessa on tekijänoikeusneuvosto kuitenkin linjannut asiaa toteamalla, etteivät tekniset apuohjelmistot saa vahvaa suojaa. Esimerkiksi rompun sisällön tutkimiseen tarvittava tietokoneohjelma ei siten olisi lain tarkoittama tietokoneohjelma.

Tekijänoikeuslaki ei kuitenkaan millään tavalla määrittele, mikä on tai ei ole laissa mainittu ”elokuvateos”. Tämä ei ole sinänsä poikkeuksellista, laki ei muutenkaan määrittele useimpia käyttämiään peruskäsitteitä. Koska kuitenkin vain ”elokuvateoksen” lainaaminen yleisölle on luvanvaraista, asialla on kirjastojen kannalta merkitystä.

Liiteaineistojen kannalta tilanne on lähtökohtaisesti selkeä. Julkaisumuodosta ja teknisestä ratkaisusta riippumatta liiteaineiston voi lainata, jos se ei sisällä elokuvateosta tai tietokoneohjelmistotuotetta. Tekstit, kuvat, kartat, äänet, kaikki ne ovat täysin laillisesti lainattavissa. Tallennusformaattilla ei ole tässä suhteessa mitään merkitystä. Paperi, kasetti, CD, romppu, DVD ovat kaikki tekijänoikeuslain näkökulmasta neutraaleja tekniikoita, vain sisällöllä on merkitystä.

Elokuvateoksen määrittelemisestä

Tekijänoikeuslaki suojaa itsenäisiä taiteellisia ja kirjallisia teoksia. Milloin ihmisen tuotos muuttuu teokseksi, siihen ei laki ota mitään kantaa. Logiikka lähtee kuitenkin siitä, ettei mikä tahansa inhimillinen tuote täytyä suojaa saavan teoksen ehtoja. Alan kirjallisuudessa on tärkeänä kriteerinä mainittu omaperäisyys. Suojaa ei sen mukaan voi saada tuote, jollaisen kuka tahansa olisi voinut luoda esimerkiksi mekaanisin toimenpitein. Ruutupaperille piirretty neliö ei ole teos, mutta saman perusmuodon taiteellinen tulkinta esimerkiksi **Kazimir Malevitšin** tyyliin sellainen on.

Elokuvateoksen määritelmää pohdittaessa on perusteltua verrata sitä muiden taidemuotojen ratkaisuihin. Lakia laadittaessa on mitä todennäköisimmin ajateltu, että suojaa saavat samantyyppiset ilmiöt eri ilmaisutapojen alueilla. Tällöin voidaan lähteä siitä, että elokuvateoksenkin täytyy olla omassa genressään omaperäisyyttä osoittava idean toteutus elokuvateknisin keinoin.

Julkisessa väittelyssä esitetyt ääritulkinnat ovat varsin kaukana toisistaan. Alan juristit ovat pyrkineet pääsemään pätkähästä ottamalla määrittelyn pohjaksi yhden teknisen ominaisuuden eli kuvan ”liikkumisen”. Sen mukaan mikä tahansa ”liikkuva kuva” voitaisiin tulkita elokuvateokseksi. Asian vähäinenkin erittely osoittaa lähtökohdan ongelmallisuuden. Kuvan kokeminen liikkuvaksi on pääosin optiseen illuusion perustuva ilmiö, koska kaikki elokuvat koostuvat todellisuudessa yksittäisistä kuvista ja vain niiden esittäminen peräkkäin tietyllä nopeudella saa aivomme uskomaan, että katsomme liikettä eikä yksittäisiä kuvia.

On myös helppoa todeta, että liikkuvaa kuvaa voidaan tuottaa täysin mekaanisesti satunnaisesti valituista aineksista. Kymmenen GIF-kuvaa voidaan yhdistää animaatioksi, joka tuottaa liikkuvan kuvan illuusion, vaikei kuvilla olisi mitään tekemistä toistensa kanssa. Lopputulosta voidaan pitää ”elävänä kuvana”, mutta tuskin elokuvateoksena samassa mielessä kuin yksittäistä kuvaa valokuvateoksena.

Toisen ääritulkinnan mukaan elokuvateoksia ovat vain ns. näytelmä- ja dokumenttielokuvat. Tällöin tulkinta perustuu lähinnä elokuvan historiaan ja jättää monet uudet ilmiöt kuten animaation ainakin käsitteellisesti ulkopuolelleen. Muihin taidelajeihin vertailtaessa lienee kuitenkin selvää, että ainakin näytelmä- ja dokumenttielokuvat ovat lain tarkoittamia elokuvateoksia. Ongelmaksi jää siten määrittellä, missä raja käytännössä voi mennä.

Musiikki ja elokuva

Pääosin 1980-luvulla syntynyt musiikkivideo on tyypillinen hankala rajatapaus. Osa musiikkivideoista on kiistatta elokuvateoksia; alusta loppuun käsikirjoitettuja, ohjattuja, äänitettyjä ja elokuvataiteellisesti leikattuja teoksia. Joukossa on kuitenkin myös audiovisuaalisia pätkiä, joiden teosluonteesta ei voida olla varmoja. Tyypillisesti epämääräinen on myös konserttitaltiointi, jonka määrittelemisen äänitteeksi on ongelmatonta, mutta elokuvateokseksi ongelmallista. Jos kyseessä ei ole varsinainen näyttämöteos, joiden kohdalla elokuvateokselisuus toteutuu suhteellisen helposti, joudutaan pohtimaan vakavasti sitä, mikä muuttaa mekaanisen keikkataltioinnin elokuvateokseksi. Yhdellä kameralla salin takaosasta kuvattu ”elokuva” on kiistatta audiovisuaalinen tuote, mutta mikä siitä tekee teoksen, jos ei ole käsikirjoitusta, ei ohjausta, ei leikkausta?

Toinen tyypillinen liiteaineistojen sisältötyyppi on haastattelu. On selvää, että kysymykset ja vastaukset saavat tekijänoikeuden suojaa kirjallisina teoksina ja ehkä jopa esityksinä, mutta mikä tekisi haastattelusta ”elokuvateoksen”? Ovatko televisiouutisissa usein nähtävät asiantuntijahaastattelut elokuvateoksia? Missä näissä on ohjaus, käsikirjoitus, leikkaus?

Aivan oman lukunsa muodostavat ns. karaoketallenteet, joiden perussisältönä on musiikin esittäminen pelkkänä säestyksenä. Suosituissa karaokevideoissa (VHS, DVD jne) karaoken ideaa on viety teknisesti eteenpäin vierittämällä laulettavaa tekstiä ruudulle näkyviin sitä mukaan kun laulu etenee. Joissakin tapauksissa, vaikkakaan ei aina, taustalla näytetään samaan aikaan jotain liikkuvaa kuvaa, luonnonmaisemaa tai vaikkapa tanssivaa, vähäpukeista naishenkilöä. Mikä tällaisissa tallenteissa muuttaisi äänitteen elokuvateokseksi? Karaoken laulaminen ei edellytä liikkuvaa kuvaa, eikä tuolla kuvamateriaalilla ole normaalisti mitään taiteellista tai muuta yhteyttä lauluihin.

Promootiosta ja PR-aineistoista

Miksi äänitteisiin ja muihin tuotteisiin tungetaan liitteitä? Miksi asiakkaiden ei anneta ostaa vain sitä, mitä he haluavat? Miksi meillä on päänvaivaa ja mekkalaa synnyttäviä koosteita?

Pääsyytä on nähdäkseni kolme:

1. Asian parempi havainnollistaminen ja eri näkökulmista valaiseminen (esimerkiksi soitonoppaassa nuottia ja tekstiä täydentävä videokuva)
2. Teknisesti eri formaattia edellyttävien osien tarjoaminen (esimerkiksi atk-aiheiseen kirjaan liittyvä esimerkkisoftaa sisältävä romppu)
3. Tallenteen houkuttelevuuden lisääminen bonusaineistoa tarjoamalla (esimerkiksi elävää kuvaa konsertista tai vain tiettyssä versiossa mukana olevia bonuskappaleita).

Kaksi ensimmäistä syytä ovat objektiivisia. Niissä liitteet ovat enemmän tai vähemmän välttämättömiä myös käyttäjän näkökulmasta. Kolmas liitteiden tarjoamisen motiivi on

kustantajalla tai julkaisijalla, ei välttämättä lainkaan jos ollenkaan ostajalla.

Tekijänoikeuslaki ei ota kantaa siihen, missä tarkoituksessa jokin sisältö on pakettiin lisätty. Laista ei siten kannata yrittää löytää ohjeita siihen, miten bonusmateriaaleihin pitäisi suhtautua. Lähtökohta on tässä kuitenkin selkeä: vain elokuvateokset ja ohjelmistotuotteet voivat aiheuttaa tilanteen, jossa lainaukseen tulisi olla lupa.

Tekijänoikeuslaki ei edellytä luvulta mitään tiettyä muotoa. Suomalaisessa lakiperinteessä hyväksytään kirjallisen sopimuksen lisäksi myös suullinen sopimus, vaikka sen toteennäyttäminen voi olla hankalaa. Sellaisissa asioissa, joita voidaan pitää ns. asianomistajarikoksina tai – rikkomuksina, käytännössä myös ns. hiljainen sopimus on pätevä. Tällöin erillistä lupaa ei ole haettu tai annettu, mutta asianomistaja ei nosta meteliä, koska hän joko hyötyy toiminnasta tai ei muista syistä välitä asiaan puuttua. Esimerkiksi internetissä käytetään paljon kirjojen ja levyjen kansikuvia tällaisen hiljaisen sopimuksen pohjalta: kustantajille on hyötyä siitä, että sadat fanisivut käyttävät muodollisesti ilman lupaa skannattuja mainoksia.

Kun liiteaineisto on julkaisussa mukana lähinnä houkuttelevuutta lisäävänä elementtinä, voidaan kohtuudella lähteä oletuksesta, että kustantaja on halunnut myös sen leviävän mahdollisimman tehokkaasti. Tällöin voidaan loogisesti ajatella, että sallimalla – vaikka hiljaisesti – tällaisen aineiston levittämisen kirjastonkin kautta lainaamalla kustantaja on antanut luvan myös mahdollisesti mukava olevan elokuvateoksen lainaamiselle.

Vastuu on aina välittäjällä

Kirjastoissa ollaan usein huolestuneita mahdollisen luvattoman lainaamisen seurauksista. Huolet ovat lähes aina täysin aiheettomia. Elokuvateoksen tai ohjelmistotuotteen määrittäminen on tulkinnanvaraista, mutta laki ei mitenkään velvoita juuri kirjastoa arvioimaan jonkin julkaisun lainaamisen laillisuutta. Vastuu mahdollisista erityisistä käyttöoikeuksista ja niiden noudattamisesta on sillä,

joka kiistanalaisen tallenteen kirjastolle myy. Tästä vastuusta myyjä pääsee vain allekirjoittamalla ostajalla vastuuvapauspaperin. Vastaavasti on levykauppiaan vastuulla, onko myytävä tallenne ns. laitton bootleg vai laillisesti valmistettu julkaisu.

Kirjastoilla ei ole tarvetta eikä motiivia puuttua vähittäismyyjän ja tukun tai kustantajan/oikeudenhaltijan välisiin suhteisiin ja järjestelyihin. Jos meille tarjotaan aineistoa, me voimme ostaa sen siitä lähtökohdasta, että kyseessä on laillisesti käytettävissä oleva aineisto. Jos välittäjä on kustantajan mielestä toiminut väärin, asia ei kuulu kirjastossa murehdittaviin asioihin. Huolta täytyy ryhtyä kantamaan vasta jos (a) myytyä tuotetta aletaan vaatia takaisin tai (b) joku nostaa asiassa oikeusjutun.

Ajatus kirjastosta oikeudessa on periaatteessa mahdollinen, mutta hyvin epätodennäköistä. Tekijänoikeuteen liittyvät tapaukset ovat asianomistajajuttuja. Julkaisujen lainausoikeuteen liittyvä juttu koskettaisi vain välillisesti kirjastoa, koska ensisijaisina osapuolina olisivat oikeudenhaltija ja vähittäismyyjä. Juuri tästä on kysymys siinä, kun välittäjät nyt – varmuuden vuoksi – kieltäytyvät myymästä kirjastoille tiettyjä kiistanalaisia paketteja.

Jos oikeudessa syntyy päätös, jonka mukaan välittäjällä A ei ollut oikeutta myydä tuotetta B kirjastolle puuttuvan lainausoikeuden takia, ainoana seurauksena kirjastolle on kyseisen tuotteen palauttaminen välittäjälle ja toivon mukaan ostohinnan saaminen takaisin. Seuraukset voivat siis pahimmassakin tapauksessa olla lähinnä asiakaspalvelua huonontavia.

Mitä on siis tehtävä?

Yleisen kirjaston tehtävänä on mahdollisimman hyvä asiakaspalvelu. Monipuolinen ja asiakkaiden toiveidenkin mukainen kokoelma on olennainen osa tätä hyvää palvelua. Velvollisuutemme on siksi tehdä kaikemme, ettei kokoelmatyötämme vaikeuteta.

Lain kirjainta ja oikeuden päätöstä on tietenkin noudatettava. Kirjaston on hankittava lupa lainaukseen, kun halutaan tarjota asiakkaille elokuvateoksia, joiden teosluonteesta ei ole erimielisyyttä. Jos kiistanalaista aineistoa on tarjolla kohtuulliseen hintaan, kirjaston on turha lähteä kiivailemaan mahdollisesti saatavan pienen alennuksen takia. Mutta jos meille pyritään myymään kovalla hinnalla elokuvateoksina aineistoa, joka ei sitä mielestämme ole, perusteettomiin vaatimuksiin ei kannata suostua vaan pyritään löytämään toinen välittäjä. Samoin on syytä toimia tilanteissa, joissa meille ei lainkaan suostuta myymään jotain aineistoa. Jos lainausoikeuden edellyttämiseen ei mielestämme ole perusteita, on moraalisesti perusteltua yrittää etsiä myyjä, joka ei perusteettomia ehtoja aseta.

On myös muistettava, että lain yleisluontoisuuden takia jokainen tallenne on tutkittava erillisenä, edes oikeuden päätös ei välttämättä antaisi perusteita laajempiin tulkintoihin ja oletuksiin. Vain jos oikeus päätöksessään toteaisi, että samalla periaatteella tulee suhtautua myös muihin vastaaviin tapauksiin, voisimme saada laajempaa merkitystä sisältävän ennakkopäätöksen. Sellaista tulee kirjastoissa luonnollisesti noudattaa.

Kun edes peruskäsitteistä ei ole kiistattomia määritelmiä, kirjastolainauksen luvanvaraisuutta koskevat tapaukset ovat väkisininkin hankalia. Hyvän asiakaspalvelun tarjoamisen tarkoituksessa on kuitenkin perusteltua mukautua kokoelmatyötä kaventaviin ratkaisuihin vain selkeissä ja kiistattomissa tapauksissa. Meillä on oikeus ja

velvollisuuskin pitää vain asiakkaan puolta, kun tilanne on kiistanalainen.

Levykauppa ”Triplet Soundsin” tyyppisissä tapauksissa ei ainakaan kannata ruveta myötäilemään rajoittajia ja kieltäjiä. Jos jonkin promootiobonuksen lainaamisen luvanvaraisuus on kiistanalainen, kaikkien osapuolten tulkinta on oikeuden näkökulmasta samanarvoinen. Levy-yhtiön pomon ”kielto” ei ole juridisesti sen tuhdimpaa tavaraa kuin kirjaston pienipalkkaisen kokoelmatyöntekijän tulkinta. Vain oikeuden päätös nousee meidän kaikkien tulkintojen yläpuolelle. Sitä odoteltaessa voidaan todeta, että kovin paljon turhaa meteliä saadaan näköjään aikaan hyvin vähillä aineksilla.

Vanhat nuotit biteiksi ja jakoon?

Heikki Poroila

Uusi digitaali- ja verkkotekniikka ovat nostattaneen niin harrastajien kuin kirjastojenkin piirissä suoranaista skannauskiihkoa. Googlen rinnalla moni pienempikin yrittäjä on innostunut ajatuksesta voida saattaa kaikkien ulottuville tekijänoikeudellisesti vapaata aineistoa.

Intoa on hiukan latistanut toiminnan laillisuuteen liittyvä epävarmuus, josta Googlen kiistat kirjankustantamoiden kanssa ovat vain yksi, vaikkakin laajasti näkyvä esimerkki. Käyn seuraavassa läpi nuottien digitointiin ja verkkolevit-

tämiseen liittyviä pulmia, koska juuri näitten kohdalla on musiikkikirjastoilla edessään sekä työmaata että hankaluuksia.

Mitä tekijänoikeuslaki asiasta toteaa?

Tekijän yksinoikeudet päättyvät, kun kuolemasta on kulunut 70 vuotta. Musiikissa asia on monimutkaisempi kuin esimerkiksi kaunokirjallisuudessa, koska tekijöitä saattaa olla useampia kuin yksi. Esimerkiksi laulumusiikissa on aina otettava huomioon myös tekstin tekijä, joka saattaa elää säveltäjää pidempään. Tästä syystä esimerkiksi Oscar Merikannon Ilmari Kiannon teksteihin tekemä laulu vapautuu kokonaisuudessaan vasta 2041, vaikka Merikannon musiikki yleensä on ollut vapaata jo vuodesta 1995 alkaen (asiallisesti ottaen jo vuodesta 1975, sillä suojaajan pidennys 20 vuodella ei vaikuttanut Merikantoon).

Lain näkökulmasta kaikki mitä yli 70 vuotta kuollut säveltäjä sai aikaan, on yhteistä omaisuutta. Periaatteessa tällaista musiikkia saa julkaista haluamassaan muodossa vapaasti, keneltäkään ei tarvitse kysyä lupia tai maksaa rojalteja. Käytännössä tilanne ei kuitenkaan ole aivan näin selkeä.

Vaikka tekijänoikeus on rauennut, teoskappaleiden omistusoikeus ei pääty samalla tavalla. Tästä syystä esimerkiksi käsikirjoituksen ainoan kappaleen haltija voi päättää, antaako hän muiden nähdä tai kopioida teosta. Jos käsikirjoitus uniikkikappaleen haltijan suostumuksella on kopioitu ja julkistettu, näitä kopioita voi sitten käyttää vapaasti. Museo, arkisto tai kirjasto voi rajoittaa vapaan teoksen käyttöä vain ensimmäisessä vaiheessa, esimerkiksi verkkoon päätynyttä Mona Lisan kopiota saa vapaasti hyödyntää. Myöskään vanhojen karttojen oikeuksien omistajaksi ei pääse vain sillä, että julkaisee tällaisia karttoja modernilla tekniikalla.

Jos tekijänoikeudellisesti vapaan säveltäjän käsikirjoituksesta pystyy tekemään digitaalisen kopion, tätä kopiota voi siis hyödyntää vapaasti. Jos kyseessä kuitenkin on

käsikirjoituksen sijasta julkaistu ja painettu nuotti, tilanne muuttuu – tai siltä ainakin äkkiä ajattelemalla tuntuu.

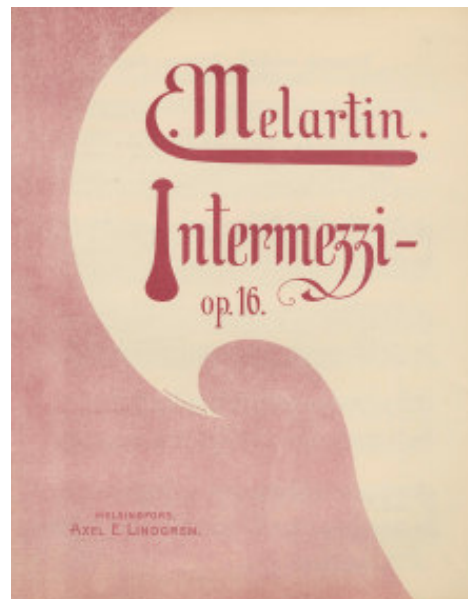
Suomalainen säveltäjä Erkki Melartin vapautui tekijänoikeudellisesti vuoden 2008 alussa, koska hän kuoli vuonna 1937. Kuka tahansa voi digitoida Melartinin käsikirjoituksia ja julkaista niitä verkossa. Juuri näin on toiminut esimerkiksi Sibelius-Akatemian kirjasto, jolla on merkittävä kokoelma säveltäjien käsikirjoituksia. Tekijänoikeuslain näkökulmasta estettä ei ole myöskään Melartinin painettujen nuottien skannaamiselle ja verkokolevitykselle, sillä kustantajan oikeudet yksittäisiin teoksiin päättyvät vääjäämättä viimeistään säveltäjän yleiseen tekijänoikeudelliseen vapautumiseen, oli kustannussopimukseen muuten kirjattu mitä tahansa.

Kattaako tekijänoikeuslaki kaikki tapaukset?

Mutta mikä kaikki on itse asiassa vapautunut, kun säveltäjän kuolemasta on kulunut tuo 70 vuotta? Monen tekijänoikeudellisesti vapaan säveltäjän tuotantoa julkaistaan koko ajan kaupallisesti. Jos on sallittua skannata ja laittaa maksutta verkkoon Axel E. Lindgrenin vuonna 1902 julkaisema *Intermezzi*, op. 16, onko yhtä sallittua tehdä sama Fennica Gehrmanin vuonna 2004 julkaisemalle Melartinin yksinlauluja sisältävälle kokoelmalle? Arkijärjen mukaan tuntuisi kohtuuttomalta saada julkaista vasta ilmestyneestä nuotista maksuton versio verkossa, mutta arkijärjellä nyt ei muutenkaan ole paljon käyttöä tekijänoikeutta pohdittaessa.

Olen yrittänyt tätä problematiikkaa setviä FG:n nuottikustantamon julkaisujohtaja Ari Niemisen kanssa, mutta täysin selväksi asia ei ole tullut. Olen esittänyt tätä problematiikkaa koskevan kysymyksen myös opetusministeriön tekijänoikeuspäällikkö Jukka Liedekselle, mutta hän ei ole vielä ehtinyt asiaa kommentoida. Kustantaja voi aina vedota tietyn nuottigrafiikan omistamiseen eli liiketaloudelliseen omaisuuteen, onhan siihen sijoitettu selvää rahaa ja vaivaa. Tekijänoikeuslaista on kuitenkin vaikea löytää tukea ajatukselle, että nuottigra-

fiikka voisi saada itsenäistä suojaa, jos sillä kuvattu musiikki on vapaata. Eihän kirjankustantajakaan saa ladelmalle erillistä suojaa. Se on selvää, että painolevyt, tiedostot jne ovat kustantajan omaisuutta, mutta modernin skannaustekniikan näkökulmasta sillä ei ole suurta merkitystä.

Jos ajateltaisiin, että kustantaja voi omistaa nuottigrafiikan ikuisesti, mitään joskus kustannettuja nuotteja ei voisi skannata ja levittää maksutta ilman kustantajan tai hänen seuraajansa lupaa. Näin ei toimita nytkään, mutta mihin se raja olisi mielekästä vetää ja millä perusteella? Lindgrenin 107-vuotiaan julkaisun oikeuksista ei kukaan jaksane kiihtyä, mutta Fennica Gehrmanille olisi taloudellisesti hyvin epätoivottavaa, jos tuoreita julkaisuja ruvettaisiin skannaamaan verkkoon. Suurten kansainvälisten kustantamoiden julkaisuista huomattava osa sisältää tekijänoikeudellisesti vapaiden säveltäjien tuotantoa, usein uusina kriittisinä laitoksina. Myös tällaisen ei varsinaista sovittamista vastaavan toimittamisen suoja on perin epäselvä. On todennäköistä, että joku jossain haastaa kustantajat verkkomarkkinoilla.

Tilannetta ei ainakaan selvennä tekijänoikeuslakiin suoja-aikojen pidentymisen takia lisätty taannehtivasti vaikuttava pykälä 44a, jossa todetaan seuraavaa: ”Se, joka ensimmäisen kerran julkaisee tai julkistaa aikaisemmin julkaisemattoman tai julkistamattoman teoksen, joka on ollut Suomen lain mukaan suojattu ja jonka suoja on lakannut, saa teokseen tämän lain 2§:n mukaisen oikeuden. Oikeus on voimassa, kunnes 25 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos julkaistiin tai julkistettiin.”

Tätä varsin kiemuraista tekstiä on liki pakko tulkita siten, että kun Sibelius-Akatemia on nyt digitoinut ja laittanut verkkoon esimerkiksi Melartinin sinfoniat, joita ei ole aiemmin julkaistu, Akatemia on samalla saanut 25 vuodeksi täydet tekijänoikeudet näihin teoksiin. Vastaavasti minä, joka julkaisin vuonna 1994 teosluettelon liitteenä Oskar Merikannon *Serenaadin* viululle ja pianolle, olen saanut tähän teokseen tekijänoikeuden vuoteen 2019 asti. Tällainen säädös on selkeästi ristiriidassa tekijänoikeuden suoja-ajasta säädetyn yleisperiaatteen kanssa. Toistaiseksi ei asiaan liittyviä kiistoja ole esiintynyt, mutta voi niitä tullakin.

Abstract in English

■ In his **editorial** the Finnish IAML Branch President **Jaakko Tuohiniemi** wonders, if Finland is going to follow Sweden in libraries' tendency to purchase very few volumes of each title - for economical reasons. Jaakko Tuohiniemi sees alarming examples of this progress in Finnish university library world, too, and asks - with a lot of sarcasm in his words - why all the trouble of acquisition, if the new books will be thrown away in a few years, if lending figures do not show enough efficiency? Are CD's needed anymore, when people have Web 2.0?

■ The biggest ever IAML conference (with ISM) in Amsterdam hosted several Finnish delegates as well. **Jaakko Tuohiniemi** gives us both a general report and a few special items about Polish music history on record and the future

of composers' work lists. For **Juhani Koivisto** and **Hilka Härkönen** this was the first ever conference, and not at all a frightening experience, as we can read from their reports. **Aino Jalkanen** talks about our audiovisual heritage and **Anna Pienimäki** about paper and bytes, while **Maaria Harviainen** talks about music librarians as a pedagogical resource.

■ Even the military world needs a music library! **Jaakko Lind** went and interviewed the music librarian **Rea Moilanen** at the music library of Kaartin Soittokunta, the flagship of all military bands in Finland. Mrs. Moilanen, a gifted flutist herself, enjoys her unique job in this unusual environment.

■ A CD is not too tempting for the consumers anymore, and the record companies have tried to add some value with bonus tracks and especially with audiovisual extras like interviews and documentary footage from concerts. The Finnish copyright law does not allow a library to lend out feature and documentary films. **Heikki Poroila** examines some recent incidents, where the retailers have refused to sell the remastered Beatles CD's because of their added audiovisual content. The situation is far from clear, though, and Poroila tries to give music librarians some good advice.

■ Many Finnish libraries, especially the National Library and the Music Library of Sibelius Academy, have been active in scanning old manuscripts and also copyright free printed scores. What seems quite simple in copyright theory, is not the same in practice. **Heikki Poroila** has studied the possible problems arising from the fact that several music publishers deal with copyright free material and of course are not happy to hear, that some libraries are distributing the same music free of charge and directly from the net. Unity on some level should be possible, though the aims of libraries and publishers do not always and necessarily meet.

